

AN EXAMINATION ON THE RESULTS OF THE ECONOMIC RIGHTS ON THE LITERARY AND ARTISTIC WORK OF THE AUTHOR AFTER DEATH

Prof. Dr. Mustafa ATEŞ*

ÖZET

Bir edebiyat ve sanat eserini meydana getiren kişiye, hukuk düzenince o eser üzerinde malî ve manevî nitelikte haklar tanınmıştır. Eser sahibi tekelinde bu hakları hayatta olduğu sürece dilediği gibi kullanabilir ve herkese karşı ileri sürebilir. Eser sahibinin manevî hakları devir ve intikale elverişli olmadığı halde, malî hakların hem devri ve lisanslanması mümkündür. Bu haklar aynı zamanda eser sahibinin ölümünden sonra mirasçılara da intikal eder. Eser üzerindeki malî haklar, sahibinin ölümünden sonra 70 yıl korunur ve bu süre boyunca mirasçılar bu haklardan eser sahibi gibi istifade edebilirler.

Bir kimse öldüğü zaman, ona ait her türlü taşınır ve taşınmaz mallar ile sair ekonomik haklar Türk Medeni Kanun hükümlerine göre mirasçılara intikal eder. Ancak fikri mülkiyet haklarının diğer malvarlığı haklarına göre farklı özellikler taşır. Bu nedenle, kanunlarda sözkonusu hakların mirasçılara intikali ve mirasçılarca kullanımıyla ilgili bazı özel düzenlemelere yer verilmiştir. Bu makalede, Türk Hukukuna göre bir edebiyat ve sanat eserini meydana getiren kişinin ölümü halinde, o eser üzerindeki malî hakların mirasçılara intikaline özgü boyutlar üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: eser üzerindeki haklar, malî haklar, miras, malî hakların intikali.

ABSTRACT

The person who created a literary and artistic work has granted economic and moral rights on that work by law order. These rights are under the monopoly of the author and, as long as he/she is alive, can use them as he/she wish and claim them against everyone. Although the moral rights of the author are not suitable for transfer and deployment, economic rights are possible to transfer and license another person. These rights are also transferred to the heirs after the death of the author. On the other hand, economic rights on the work are protected for 70 years after the death of the author and during this period, his/her heirs can benefit from such rights as the owner of the work.

When a person dies, any movable and immovable property and other economic rights belonging to him are transferred to the heirs according to the provisions of the Turkish Civil Code. If it is compared it can be seen that intellectual property rights have different characteristics than others. Therefore, the law includes some special regulations regarding the transfer and use of these rights to the heirs of author. This article focuses on the dimensions specific to the transfer of economic rights to the heirs in the event of the death of the person who created a literary and artistic work under Turkish Law.

Keywords: rights on the work, economic rights of copyright, inheritance, passes of economic rights to the heirs

* İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Öğretim Üyesi, (e-mail: atesm19@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2401-5384).

(Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 17.05.2020/ Kabul Tarihi: 05.07.2020).

GİRİŞ

Bir eser üzerinde onu vücuda getirene tanınmış yetki ve menfaatler telif hakları olarak adlandırılır. Eserin meydana getirilmesiyle birlikte kendiliğinden kazanılan telif hakları manevî ve malî nitelikli yetkilerden oluşur. Manevî haklar eseri meydana getirenin kişiliğiyle ilgilidir. Malî haklar ise, hak sahibinin eserden iktisaden yararlanabilme yetkilerini ifade eder.¹

Manevî haklar, parayla ölçülemezler. Bu haklar, eseri meydana getirenin kişiliğine bağlı ve onun kişiliğinin bir parçasıdır. Bunların kullanılıp kullanılmamaları bütünüyle eser sahibinin arzusuna bağlıdır. Bu hakları kendisi kullanabileceği gibi, üçüncü bir kişiye de kullanırabilir.² Ancak bunların eser sahibiyle irtibatı kesilecek şekilde başka kişilere devir ve temlik mümkün değildir. Keza bu haklar eser sahibi öldüğünde mirasçılara da intikal etmez. Şu kadar ki, FSEK'in 19. Maddesi uyarınca bu haklardan bazıları eser sahibi öldükten sonra belirli kişiler tarafından sınırlı bir süreyle kullanılabilir.

Malî haklar tabiatı gereği devir ve temlik mümkün olan, hak sahibi öldükten sonra da mirasçılara intikal edebilen haklardır. Bunlar, eşya hukukuna konu taşınır ve taşınmaz maddi mallar gibi alınıp satılabilir, kiralanabilir, ödünç verilebilir, bağışlanabilir, başka bir mal veya hakla değiş-tokuş yapılabilir. Ancak hukuk düzeni malî hakları sınırlı bir süreyle korur. Eser sahibi hayatı boyunca bu haklardan istifade eder. O öldükten sonra bu haklar, en çok 70 yıl süreyle koruma altındadır. Eser sahibinin mirasçıları miras yoluyla intikal eden bu hakları, tıpkı eser sahibi gibi bizzat kullanabilir veya bir başkasına hak devri veya lisans devri yaparak kullanırmak suretiyle ekonomik olarak değerlendirme

imkânına sahiptir. 70 yıllık koruma süresi dolduğunda, artık eser üzerindeki malî haklar toplumun ortak malı haline gelir. Bundan sonra herkes, hatta yabancılar dahi, herhangi bir izne ve bedel ödemeye muhtaç olmaksızın eserden yararlanabilir.

Fikri mülkiyet haklarında korumanın geçici olması, bu hakları maddi mülkiyet haklarından ayırt eden özelliklerin başında gelir. Bu özellikleri nedeniyle söz konusu hakların üçüncü kişilere devir ve temlik ile mirasçılara intikali, maddi mülkiyet haklarına göre bazı farklılıklar arz etmektedir. Örneğin maddi mülkiyet hakları prensip olarak bir başka kişiye kalıcı olarak devredilebildiği halde, fikri mülkiyet hakları süre, yer ve muhteva itibarıyla mahdut veya gayri-mahdut devredebilirler.

Bu makalenin konusunu eser üzerindeki malî hakların mirasçılara intikali oluşturmaktadır. Makalede eser sahibinin malî haklarının miras yoluyla intikalinde özellik arz eden boyutlar ele alınmaktadır. Bu çerçevede konu hakkındaki yasal düzenlemelere kısaca değinildikten sonra, eser sahibinin tek bir kişi olması halinde ona ait malî hakların TMK'nın temel ilkelerine göre miras yoluyla intikali üzerinde durulmaktadır. Arkasından, bir eserin birden fazla sahiplerinden birinin ölümü halinde, bunun hem ölenin hem de diğer eser sahiplerinin malî hakları üzerindeki etkileri değinilmektedir. Son olarak da, miras açıldığında üçüncü kişilerin uhdesinde bulunan malî hakların durumu ve belirli bir süreyle devredilmiş olmaları halinde bunların mirasçılara dönüşü hakkında açıklamalar yapılmaktadır.

İşbu makalede konu, yalnızca eser sayılan fikir ve sanat mahsulleri üzerindeki haklar ile eser sahibi olarak tanımlanan süjeler yönünden ele alınmıştır. FSEK'in 80. maddesinde düzenlenen bağlantılı hak konuları üzerinde bağlantılı hak sahiplerine tanınan haklar, hukuki mahiyeti itibarıyla eser sahibine tanınan haklar ile eşdeğerde kabul edildiği için, burada yapılan açıklamalar niteliğiyle bağdaştığı ölçüde bağlantılı hak konuları üzerinde hak sahiplerine tanınan haklar yönünden de geçerlidir.

¹ Ayrıntı için bkz. Ateş, Mustafa (2003) Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması, Seçkin, Ankara.

² Aslanlı, Halil (1954) Fikri Hukuk Dersleri II-Fikri ve Sanat Eserleri, İstanbul, s. 88; Tekinalp, Ünal (2012) Fikri Mülkiyet Hukuku, 5. Baskı, İstanbul, s. 164; Yarsuvat, Duygun (1984) Türk Hukukunda Eser Sahibi ve Hakları, 2. Baskı, İstanbul, s. 128.

I. MALİ HAKLARIN MİRAS YOLUYLA İNTİKALİNE İLİŞKİN KANUN HÜKÜMLERİ

Eser sahibi öldüğünde eser üzerindeki mali hakların ne olacağı FSEK'in "Miras" kenar başlıklı 63. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre "Bu kanunun tanıdığı malî haklar miras yoluyla intikal eder. Malî haklar üzerinde ölüme bağlı tasarruflar yapılması caizdir."

Kanunda ayrıca bir eserin birden fazla kimse tarafından meydana getirildiği durumlarda eser sahiplerinden birinin ölümünden sonra ona ait hakların intikaline ilişkin hükümlere de yer verilmiştir (FSEK 64). Madde 65'te ise; malî haklar üzerinde birden fazla kimsenin mirasçı olduğu hallerde terekeye temsilci atanmış ise, temsilcinin haklar üzerinde yapacağı işlemlerle ilgili olarak mirasçuların kararını alma zorunluluğuna ilişkin bir hükme yer verilmiştir. FSEK'in malî hakların intikaliyle ilgili düzenlemeleri, sözü edilen 63, 64 ve 65. maddelerden ibarettir.

Eser sahibinin malî haklarının mirasçılara intikalinde FSEK'in anılan maddeleri dışında TMK'nın "Miras Hukuku" kitabında öngörülen hükümler uygulanır. Filhakika, TMK'nın miras hukukuna dair kurallarına göre, murise ait mameleki nitelikteki varlık ve değerler, mirasın açılmasıyla birlikte mirasçılara intikal eder (TMK 575). İktisadi ve hukuki mahiyetleri gereği mameleki varlık ve değerler arasında yer alıyor olmasından dolayı eser üzerindeki malî haklar, diğer mameleki varlık ve değerler gibi, mirasın açılmasıyla birlikte mirasçılara intikal eder (FSEK 63/1). Mirasçılara geçen bu haklar koruma süreleri boyunca varlıklarını sürdürür. Koruma süresi kural olarak eser sahibinin ölümünden itibaren 70 yıldır (FSEK 26 ve 27).

Malî hakların eser sahibinin ölümüyle birlikte miras hukukunun genel hükümlerine göre mirasçılara intikali, bir hukuki olay olan ölümün tabii sonucudur. FSEK'in 63. maddesinde bu yönde bir düzenlemeye yer verilmemiş olsaydı bile malî haklar, TMK'nın 575 vd. hükümlerine göre

kendiliğinden terekeye dâhil olarak mirasçılara intikal ederdi. O nedenle aslında Kanun koyucunun malî hakların intikaline dair özel hükümler koymasına gerek bulunmadığı söylenebilir. Ancak FSEK projesinin mimarı *Hirsch*, FSEK bakımından telif haklarının hukuki niteliği itibarıyla şahsiyet hakları olmadığını göstermek amacıyla bu yolun tercih edildiğini belirtmektedir.³

II. MALİ HAKLARIN İNTİKALİ VE MİRASÇILAR TARAFINDAN KAZANILMASI

Fikir ve sanat ürünü üzerindeki malî haklar, mahiyetleri gereği ölen kişinin intikale elverişli hukukî varlık ve değerleri arasında yer alır.⁴ O nedenle bu hakların mirasçılara intikali genel hukuk prensiplerine tâbidir. Nitekim FSEK'te malî hakların mirasçılara geçişine ilişkin olarak manevî hakların kullanım yetkisinin intikalini düzenleyen FSEK'in 19. maddesindeki gibi özel bir sıralama öngörülmemiştir. Bu itibarla eser üzerindeki malî haklar eser sahibi öldüğü zaman, ona ait ev, arazi vb. gayrimenkuller ile araba, kitap, ev eşyası vb. menkul mallar gibi miras hukuku kuralları çerçevesinde terekenin bir parçası olarak mirasçılara intikal eder.

Mirasçılar, mirasbırakanın ölümüyle mirası bir bütün olarak kanundan dolayı kazanırlar. Kanunda öngörülen istisnalar saklı kalmak kaydıyla mirasçılar, miras bırakanın aynı haklarını, alacak haklarını, diğer malvarlığı haklarını, taşınır ve taşınmaz üzerindeki zilyetliklerini doğrudan doğruya kazandıkları gibi; mirasbırakanın borçlarından da sorumlu olurlar (TMK 599/1). Buna "külli halefiyet" denilir. Külli halefiyet, bir malvarlığının, bütün olarak, aktif ve pasifiyle, tek bir işlemle (hukuki olayla) bir kimseden başka bir kimseye geçmesidir.⁵

³ Ayiter, Nuşin (1981) Hukukta Fikir ve Sanat Eserleri, Ankara, s. 205'ten naklen.

⁴ İnan, Ali Naim / Ertaş, Şeref / Albaş, Hakan, (2006) Türk Medeni Hukuku-Miras Hukuku, Ankara, s. 55-56.

⁵ Dural, Mustafa / Öz, Turgut (2019) Miras Hukuku, İstanbul, s. 12.

Müteveffa eser sahibine külli halef olan mirasçıların eser üzerindeki malî hakları kazanmaları için, herhangi bir irade açıklamasında bulunmalarına gerek yoktur. Aynı şekilde eser üzerindeki hakların kazanılabilmesi için eserin tecessüm ettiği eşyanın mirasçılara teslimine veya üzerindeki hakların devir ve temlikine de gerek yoktur. Hatta mirasçılar eser sahibinin ölümünden haberdar olmasalar bile, eser üzerindeki malî hakları ölüm olayının vukuu anında kanundan dolayı (*ipso jure*) kendiliklerinden kazanırlar. Hakları kazanabilmek için mirasın açıldığı anda yani eser sahibi öldüğünde hayatta olmak lâzım ve kâfidir. Mirasçının, eser sahibinin ölümünden birkaç saniye sonra ölmesi dahi, onun eser üzerindeki malî hakları miras yoluyla kazanması için yeterlidir.

FSEK'in 63. maddesinde, malî hakların miras yolu ile intikalinin yanısıra, onlarla ilgili ölüme bağlı tasarrufların yapılmasına da cevaz verilmiştir. Eser sahibinin mirasçuları, kanunî mirasçuları olabileceği gibi, ölüme bağlı tasarrufla atanmış mirasçılar da olabilir. Bu çerçevede eser sahibi ölüme bağlı tasarrufla malî hakların tamamı veya şâyi bir kısmı üzerinde bir veya birkaç kişiyi mirasçı olarak tayin edebilir. Buna eski kanunda "mirasçı nasbı" ve bu şekilde nasbedilen mirasçıya da "mansup mirasçı" denilmiş idi. Yeni kanun "atanmış mirasçı" tabirini benimsemiştir. Eser sahibi tarafından ölüme bağlı tasarrufla atanan mirasçı, diğer kanuni mirasçılar gibi, kanundan dolayı malî haklar üzerinde aynı nitelikte haklara sahip olur (TMK 599). Atanmış mirasçılar da miras, mirasbırakanın ölümüyle kazanırlar (TMK 599/3). Kanuni mirasçılar, atanmış mirasçıya düşen miras, zilyetlik hükümleri uyarınca onlara teslim etmekle yükümlüdür. Atanmış mirasçılar da, kanuni mirasçılar gibi terekenin külli halefleridir. Bu yüzden mirasbırakanın borçlarından dolayı da sorumlu olurlar.

Eser sahibi, terekeye dâhil bir değeri muayyen mal vasiyeti şeklinde bir kimseye bırakabilir. Buna göre kendisine terekeden belli bir değer vasiyet edilen kişi "vasiyet alacaklısı", eski kanundaki ifadesiyle "musaleh" olarak nitelendirilir.

Muayyen mal vasiyetinin konusu eser sahibine ait malî haklardan birini veya birkaçını oluşturabilir. Bu takdirde vasiyet alacaklısı "cüz'i halef" durumundadır. Cüz'i halefler, sözkonusu malî hak veya hakların devrini talep konusunda vasiyeti ifa ile yükümlü olanlara karşı ileri sürebilecekleri kişisel bir alacak hakkına sahip olurlar (TMK 600/1).⁶

Eser sahibinin malî haklar üzerinde yaptığı ölüme bağlı tasarruflara da genel hükümler uygulanır. Ölüme bağlı tasarruf işlemiyle mahfuz hissenin ihlal edildiği anlaşılırsa, eser sahibinin saklı paylı mirasçuları, ölüme bağlı tasarruflara karşı bu hususa müteallik hükümlere göre hukukî yollara başvurulabilirler (TMK 504, 557, 558 vd.).⁷

Eser sahibinin mirasçısı yoksa veya mirasçı olabileceklerin hepsi de ondan evvel ölmüşlerse, herhangi bir kimseyi de mirasçı olarak atamamış ise, ona ait malî hakların yegâne mirasçısı devlet olur. Bu takdirde eser sahibine ait tüm malî haklar devlet tüzel kişiliği namına Hazineye intikal eder. Çünkü sahipsiz mal olabildiği hâlde, sahipsiz hak olamaz.⁸ Eser sahipliği sona erdiği hâlde, ona ait eser üzerindeki bazı hakların varlığını bir süre daha devam ettirmek isteyen hukuk düzeni, bu türden hakların süjesini de tâyin etmek zorundadır. Bu yüzden Medeni Kanun, mirasçı bırakmadan ölen kişiye devleti varis tâyin etmiştir (TMK 501).

Bunun tabii sonucu olarak eser, onu meydana getiren hiçbir mirasçısı olmasa bile koruma süresi doluncaya kadar serbest hâle gelmez. Eserin üzerindeki malî haklar, koruma süreleri doluncaya kadar devletin hüküm ve tasarrufuna tabi olur. Devlete intikal eden malî haklardan yararlanmak isteyen kişiler, koruma süresi doluncaya kadar, hakların devir ve temlik sözleşmelerini ve kullanma yetkisi tanınmasına ilişkin ruhsat işlemlerini devletle yaparlar.

⁶ İnan / Ertaş / Albaş, s. 223 vd.

⁷ İnan / Ertaş / Albaş, s. 279 vd.

⁸ İnan / Ertaş / Albaş, s. 51.

III. MİRŞÇILARIN TEREKEYE DÂHİL MALİ HAKLARDAN YARARLANMASI

Mirasbırakanın ölümüyle geriye kalan malvarlığına “miras” veya “tereke” denir. Tereke, mirasbırakanın şahsına bağlı olmayan bütün hukuki ilişkilerinden oluşur.⁹ Dolayısıyla tereke, aynı zamanda ölenin malvarlığı anlamına da kullanılan bir terimdir. Çünkü tereke mirasbırakanın malvarlığının aktif ve pasiflerinden oluşan bir bütündür. Buna karşın ölenin şahısvarlığına ilişkin değerler terekeye dâhil değildir. Dolayısıyla eser sahibinin eser üzerindeki manevî hakları malvarlığı değerlerinden sayılmadığı için mirasçılara terekenin bir parçası olarak intikal etmezler. Ancak kanun koyucu bu hakların, eser sahibinin sağ kalan eşi ile çocukları, mansup mirasçıları, ana-babası ve kardeşlerine tarafından sınırlı bir süre ile kullanılmasına izin vermiştir (FSEK 19).¹⁰

Eğer birden fazla mirasçı varsa, mirasbırakanın ölümünden itibaren bunlar arasında “miras şirketi” denilen bir ortaklık ilişkisi doğar. Tek bir mirasçının sözkonusu olduğu hallerde böyle bir ortaklık oluşmaz. Miras ortaklığını doğuran olay miras bırakanın ölümüdür. Onun ölümüyle birlikte ortaklık kendiliğinden teşekkül etmiş olur (TMK 599). Nitekim TMK 640/1’de “*Birden çok mirasçısı bulunması halinde, mirasın geçmesiyle birlikte paylaşmaya kadar, mirasçılar arasında terekedeki bütün hak ve borçları kapsayan bir ortaklık meydana gelir*” denilmiştir. Bu hüküm emredicidir. O nedenle, bu ortaklık ilişkisinin tesisinde miras bırakanın veya mirasçıların iradesi önem taşımaz. Ancak bu or-

taklık tüzel kişiliği bulunmayan ve terekenin taksimine kadar sürdüğü için de geçici nitelik taşıyan bir ortaklıktır.

Miras ortaklığına eşya hukukunun elbirliği (iştirak halinde) mülkiyete dair hükümleri uygulanır. Mirasçılar, eser sahibinden intikal eden malî haklar üzerinde, miras hukukuna ilişkin hükümler dairesinde, iştirak hâlinde mülkiyet kurallarına göre hak sahibi (malik) olurlar. Bu nedenle mirasçılardan hiçbiri tek başına veya oçoğuyla terekeye dâhil malî haklar üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunamaz (TMK 640). Örneğin mirasçılardan biri tek başına, eserin çoğaltılması ve yayımlanması için bir yayınevine hak devri veya ruhsat verilebilmesi için anlaşma yapamaz. Aynı şekilde bir eserin işlenmesi, kiralınmasına, çoğaltılmasına, yayımlanmasına, temsiline, radyo-televizyonda yayınına, internet ortamında umuma iletimine tek başına karar vermez. Bunun için bütün mirasçıların oybirliğiyle karar vermeleri gerekir. Aynı şekilde mirasçılar terekeye dâhil malî haklardan doğan borçlardan da iştirak halinde sorumlu olurlar. Mesela eser sahibi, eserin çoğaltılmasını temin için bir matbaaya borçlanmış ise, mirasçılar bu borçlardan birlikte-müteselsilen sorumludurlar (TMK 641/1).

Miras ortaklığı devam ettiği sürece mirasçılar, üzerinde iştirak halinde mülkiyete sahip oldukları malî hakları birlikte kullanır ve onlardan birlikte yararlanırlar. Nitekim TMK’nın 640/2 hükmü mirasçıların, sözleşme ve kanundan doğan istisnalar dışında, terekeye dâhil bütün haklar üzerinde birlikte tasarruf edebileceklerini hükme bağlamıştır. O nedenle mirasçılardan herhangi birinin, diğerlerini eser üzerindeki malî hakları kullanmasını veya yararlanmasını menetmesi mümkün değildir. Örneğin, eser sahibi öldükten sonra onun alt soyu ile eser sahibine mirasçı olan eşi, eser üzerindeki malî hakları tek başına kullanmış ise, bundan dolayı hukuken sorumlu olur. Aynı şekilde, kendisi eserden yararlanırken, eser sahibinin alt soyunun yararlanmasına izin vermemiş ise, bu eyleminden dolayı onlara karşı mesuldür.

⁹ Kocayusufoğlu, Necip (1987), *Miras Hukuku*, 3. Bası, İstanbul; Dural/Öz, s. 8

¹⁰ Ayrıntı için bkz. Merdivan, Fethi (2014), ‘Manevî Hakların Eser Sahibinin Ölümünden Sonra Kullanılması ve Yakınların Dava Hakkı (Konuyla İlgili Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi)’, *Fikri Mülkiyet ve Rekabet Dergisi*, S: 1, s. 94-144; Yavuz, Levent (2007), ‘Eser Sahibinin Eserini Kamuya Sunma Hakkı (FSEK Mad. 14) ve Manevî Hakların Üçüncü Kişiler ve Eser Sahibinin Yakınları Tarafından Kullanılması (FSEK Mad. 19)’, *Yargıtay Dergisi*, S: 1-2, C: 33, s. 59-70.

Mirasçılardan her birinin, malî hakların kullanılmasından doğan ihtilafların hâlli veya haklı bir sebep yokken bu haklara ilişkin herhangi bir hukukî işleme izin verilmemesi gibi hâllerde, mahkemeye müracaat hakları vardır.¹¹ Bunun için FSEK 10/2 hükmü kıyasen uygulanabilir. Bu hükme göre eser sahiplerinden her biri, birlik menfaatlerine tecavüz edildiği takdirde tek başına hareket edebilir. Eser sahipleriyle ilgili bu kuralın, malî haklara elbirliği halinde malik olan mirasçılar bakımından da kıyasen uygulanabileceği kanaatindeyiz. Buna göre, malî haklar mirasçılardan herhangi birisi tarafından ihlal edildiği takdirde, diğer mirasçılardan herhangi biri, ihlalde bulunan mirasçıya karşı tek başına hakkın korunması için öngörülen hukuki yollara başvurabilir.

TMK 640 uyarınca mirasın taksimine kadar aralarında özel bir sözleşme ile başka bir tespit bulunmamışlar ise, malî hakların yönetimi hususunda da elbirliği prensibine göre hareket ederler. Bununla beraber, malî haklara müteallik olağan işler her bir mirasçı tarafından yapılabilir. Ancak temsil yetkisi verilmemiş ise mirasçılardan hiçbiri, tereke işlemlerinde diğerlerini temsil edemez. Temsil yetkisi olmaksızın terekeyi borçlandırıcı işlemleri yapan mirasçı, yetkisiz temsil hükümlerine göre sorumlu olur (TBK 146 ve 147). Örneğin mirasçılardan birinin, terekeye dâhil sinema eserinin gösterimi konusunda bir TV kanalı ile hukukî işlem yapabilmesi için, diğer mirasçılardan izin alması veya işlem yapıldıktan sonra onlar tarafından bu işleme icazet verilmiş olması gerekir. Aksi halde bu işlem diğer mirasçılara bağlamaz. Bu gibi hallerde hukukî işlemi yapan kişi, sözkonusu filmin TV’de yayımlanmamış olması gibi borcun ifa edilememiş olmasının sonuçlarına kendisi katlanır.

Miras şirketiyle ilgili dava ehliyetine gelince; mirasçılardan hiçbiri terekeyle ilgili konularda husumet ehliyetine sahip değildir. Husumet ehliyeti (i) aktif dava ehliyeti ve (ii) pasif dava ehliyeti şek-

linde ikiye ayrılır. Bir davada davacı olabilmeye “aktif dava ehliyeti” ve davalı olabilmeye de “pasif dava ehliyeti” denir. Terekeyle ilgili konularda mirasçılar arasında zorunlu dava arkadaşlığı vardır. O nedenle terekeyle ilgili olarak bir dava açılması gerektiğinde davanın bütün mirasçılardan birlikte açılması, terekeye karşı açılacak davaların da bütün mirasçılara karşı açılması gerekir.

Buna göre terekeye dâhil bir eserin, mirasçılardan izin alınmaksızın korsan baskısı yapılarak yayımlandığı bir olayda, dava dilekçesinde bütün mirasçılardan “davacı” olarak gösterilmesi gerekir. Keza, mirasbırakanın yazdığı eserde usulsüz iktibas veya intihal yoluyla başka bir eser üzerindeki hakları ihlal ettiğinden bahisle, terekeye karşı açılan bir maddi ve manevî tazminat davasının da bütün mirasçılara karşı açılması ve dava dilekçesinde hepsinin de “davalı” olarak gösterilmesi gerekir. Aksi halde dava, dava şartı yokluğundan reddolunur. Şu kadar ki; mirasçılıkta zorunlu dava arkadaşlığının güçlüklerini dikkate alan kanun koyucu, yeni Medeni Kanununun 640. Maddesine eski kanunda bulunmayan bir hüküm eklemiştir. Buna göre “*Mirasçılardan her biri, terekedeki hakların korunmasını isteyebilir. Sağlanan korumadan mirasçılardan hepsi yararlanır*” (TMK 640/4).¹²

Görüldüğü gibi tek başına bir mirasçının dava açabilmesi ve diğer yasal yollara başvurabilmesi için “terekedeki hakların korunması amacı” ile sınırlandırılmıştır. Örneğin bir mimarın çizdiği mimari projeyi, onun ölümünden sonra mimarın eşi ve çocuklarından izin almadan tatbik suretiyle bir bina inşa etmeye kalkışan müteahhide karşı, üç mirasçılardan her biri tek başına tecavüzün refi, men’i ve tazminat davaları açabilir ve her biri tek başına sair hukukî yollara başvurabilir. Çünkü

¹¹ Arslanlı, s. 166; Ayiter, s. 205; Erel, N. Şafak (2008) Türk Fikir ve Sanat Hukuku, 3. Bası, Ankara, s. 290.

¹² Keza TMK’nın elbirliği mülkiyetine ilişkin olarak 702. maddenin dördüncü fıkrasında “*Ortaklardan her biri, topluluğa giren hakların korunmasını sağlayabilir. Bu korumadan bütün ortaklar yararlanır*” denilmiştir. Her iki hüküm de aynı amaçla hizmet ediyor olmakla birlikte, TMK 640/4 hükmü eski kanun döneminde miras hukukunda yaygın olan bir soruna açıklık getirmek amacıyla getirmiştir. Bkz. Kılıçoğlu, Ahmet M. (2018) Miras Hukuku, Ankara, s. 320-321.

failin eylemi terekeye dâhil bir malî hakkın ihlali niteliğindedir. Örnek olayda sadece müteveffa mimarın eşinin dava açtığı farz edilirse, eskiden olduğunun aksine, hâkim bu davayı, diğer mirasçılarının da taraf olması gerektiğinden bahisle dava şartı yokluğundan reddedemez.

Bu gibi hallerde dava neticesinde elde edilen sonuçtan sadece davayı açan eş değil, diğer mirasçılar da yararlanır. O nedenle mahkeme, “tereke ile ilgili korumadan tüm mirasçılarının yararlanabileceği” şekilde bir hüküm vermelidir.¹³ Dava aleyhe sonuçlandığı takdirde, diğer mirasçılar bundan etkilenmezler; zira kanun diğer mirasçılara sadece “korumadan yararlanma” imkânı vermiştir.¹⁴ Davanın aleyhe sonuçlanırsa, bu durum, diğer mirasçılar için kesin hüküm oluşturmaz. Bu takdirde onlar da aynı konuda yeniden gerekli tedbirlerin alınması için hukuki yollara başvurabilir.¹⁵

Mirasçılar, malî haklarla ilgili kendi paylarına ilişkin davaları açmak veya bu konuda sair yasal yollara başvurmak için diğer mirasçılarla birlikte hareket etmek zorunda değildir. Buna mukabil, mirasbırakanın ehliyetsizliği veya irade bozukluğuyla yaptığı hukuki işlemlerin iptali davalarının bütün mirasçılarca birlikte açılması gerekir. Bu davayı kendileri açmazlarsa, bunun için tereke temsilcisi tayin etmeleri şarttır.¹⁶

IV. VASİYETİ TENFİZ MEMURU VEYA TEREKE TEMSİLCİSİ ATANMIŞ OLMASI

Eser sahibi ölüme bağlı tasarrufla bir vasiyeti tenfiz memuru da tâyin etmiş olabilir. Vasiyeti tenfiz memuru sadece vasiyetnameyle atanabilir (TMK 550 vd). Vasiyeti tenfiz memurunun; terekeyi idare ve temsil etmek, mallar üzerinde tasarrufta bulunmak, mirası tasfiye etmek ve paylaşım gibi görevleri vardır. Vasiyeti tenfiz memurunun ayrıca FSEK 19

kapsamında manevî hakları kullanma yetkisi de vardır.

Dolayısıyla tâyin edilmiş ise, eser üzerindeki malî haklar mirasçılara intikal etmiş olsa bile, bunların yönetimi ve tasarruf yetkisi vasiyeti tenfiz memuruna aittir. Vasiyeti tenfiz memuru bu yetkilerini kanundan alır. O nedenle vasiyeti tenfiz memuru bu yetkileri tek başına kullanır. Vasiyeti tenfiz memuru bu konudaki yetkilerini kullanırken mirasçılarının oyuna başvurmak zorunda değildir. Bu gibi hallerde mirasçılar ise yalnızca terekeye dâhil malî hakların semerelerinden istifade eder.¹⁷

Vasiyeti tenfiz memurunun tâyin edilmediği durumlarda, mirasçılardan birinin talebi üzerine mürisin son ikametgâhı mahkemesince, mirasçılarının uyuşmazlığı gibi nedenlerle miras şirketini idare etmek üzere, TMK 640 uyarınca bir tereke temsilcisi tâyin edilebilir. Bunun için mirasçılardan birinin sulh hukuk mahkemesine başvurması ve mahkemenin de talep doğrultusunda karar vermesi yeterlidir.¹⁸

Tereke temsilcisinin yetkileri vasiyeti tenfiz memurunun yetkileri kadar geniş değildir. Meselâ tereke malları üzerinde tasarruf yetkisi, mirası tasfiye ve paylaşım gibi görevleri yoktur. Onun yetkisi terekenin idaresi ve miras şirketinin davada temsili ile sınırlıdır.¹⁹ Bu durumu dikkate alan kanun koyucu, eser sahibinin terekesinde bu FSEK'in tanıdığı malî haklar mevcut olup da TMK madde 640 (eMK 581) kapsamında bir temsilci

¹³ Dural / Öz, s. 584; Kılıçoğlu, s. 322.

¹⁴ Kılıçoğlu, s. 323.

¹⁵ Dural / Öz, s. 584.

¹⁶ Kılıçoğlu, s. 323; Ayan, Mehmet (2002) Miras Hukuku, Konya, s. 233.

¹⁷ Arslanlı, s. 166; Erel, s. 290; Öztan, Fırat (2008) Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Ankara, s. 538.

¹⁸ Dava, eser sahibinin 11.2.2005 tarihinde ölümü üzerine, miras yoluyla intikal eden eserleri üzerindeki malî haklarının takibi ve korunması için temsilci atanması isteğine ilişkin olup, TMK'nın 640/3. maddesine dayanmaktadır. Mirasçılardan birinin istemi üzerine terekeye temsilci atanması isteklerinde yetkili mahkeme miras bırakanın son yerleşim yeri mahkemesi olup (TMK 640, 576), kesin yetkidir. Mahkemece res'en gözetilmesi zorunludur. Toplanan delillerden eser sahibi olan miras bırakanın son yerleşim yerinin Çanakkale olduğu anlaşılmaktadır. O halde, yetkisizlik kararı verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması doğru bulunmamıştır (Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, T: 31.03.2008, E: 2007/20362, K: 2008/4357).

¹⁹ İnan / Ertaş / Albaş, s. 544.

tâyin edilmişse, “*temsilcinin, bu haklar üzerinde yapacağı muameleler için mirasçılarının kararını almaya mecbur*” olduğunu hükme bağlamıştır.

Şu durumda tereke temsilcisi, malî haklar üzerinde temsil yetkisi dâhilinde yapabilecek olduğu hukukî işlemler için, eser sahibinin birden çok mirasçısı varsa, bunların görüşünü almak zorundadır. Ancak temsilci, mirasçılar arasında görüş birliği sağlanmadığı için yapmak istediği işlemi yapamazsa mirasçılardan herhangi biri FSEK 10/2 hükmüne kıyasen mahkemeye müracaatla hâkimin müdahalesini talep edebilir.²⁰

Mirasçılar tereke temsilcisini, hâkim tarafından atanması yerine kendi aralarında anlaşarak tayin edebilirler.²¹ Bu takdirde iradi temsilden söz edilebilir. Bu temsilcinin TMK 640 hükümlerine göre hâkim tarafından atanan temsilciden farkı, TBK 40 vd. hükümlerine tabi olmasıdır. Dolayısıyla bu şekilde temsilci atanabilmesi için bütün mirasçıların oybirliği gerekir. Aynı şekilde hâkim tarafından tayin edilen temsilcinin görevine son verme yetkisi olmayan mirasçılar, iradi temsilcinin yetkisini her zaman TBK 42’ye göre geri alabilirler.²²

V. BİRDEN ÇOK KİŞİ TARAFINDAN MEYDANA GETİRİLEN ESERLERDE ESER SAHİPLERİNDEN BİRİNİN ÖLÜMÜNÜN MALİ HAKLARA ETKİSİ

A. GENEL OLARAK

Bir eser birden fazla kişi tarafından meydana getirilmiş olabilir. Bir eser, birden fazla kişi tarafından iki şekilde meydana getirilebilir. Eser, birden fazla kişi tarafından ya “ortaklaşa” veya “birlikte” meydana getirilir. Birden çok kişi tarafından meydana getirilen eserin kısımlara ayrılması mümkünse, bu tür eserlere “ortak eser” veya “müşterek eser” denilir. Eserin bu şekilde vücuda getirilmesine “ortaklaşa meydana getirme” diyoruz. Bir eser

kısımlara ayırlamayacak şekilde meydana getirilmiş ise buna da “birlikte eser” veya “iştirak halinde eser” denilir.²³

Hemen belirtelim ki; ister ortak eser mahiyetinde isterse birlikte eser mahiyetinde olsun eserin birden fazla kişi tarafından meydana getirildiği hallerde eser sahiplerinin tamamının aynı anda ölümü kural olarak tek kişi eser sahibinin ölümü gibi hüküm ve sonuçlar doğurur. Buna göre, eser üzerindeki malî haklar miras hukuku kurallarına göre eser sahiplerinin mirasçılara intikal eder. Manevî haklar ise, FSEK 19 hükümlerine tâbi olur. Bu durumda malî hakların intikaline dair yukarıda yapılan açıklamalar aynen geçerlidir.

Buna mukabil, eser sahipliğinin birden fazla kişiden oluştuğu durumlarda eser sahiplerinden birinin ölümü halinde ona ait hakların intikali, tek kişi eser sahibinin haklarının intikali kadar basit değildir. Zira eser sahiplerinin tamamı değil de içlerinden biri ölmüş ve hayatta kalan bir eser sahibi varsa, eser sahipleri birliği âdi şirkette olduğu gibi kendiliğinden sona ermez.²⁴ O yüzden kanun koyucu bu hususa özgü bir düzenleme vazetme ihtiyacı hissetmiştir.

Binaenaleyh, bir eserin birden fazla kişi tarafından meydana getirildiği hallerde, eser sahiplerinden birinin ölümünün, ona ait malî haklar üzerinde ne gibi hüküm ve sonuçlar doğuracağı FSEK’in 64. maddesinde düzenlenmiştir. Ancak bu maddede sadece elbirliği ile meydana getirilen ve iştirak halinde eser sahipliği olarak da adlandırılan birden çok kişinin eser sahipliğine ilişkin hususlar düzenlenmiştir.

Buna göre mezkûr maddeye göre malî hakların intikali bakımından konuyu; (i) eserin tamamlanmasından veya alenileşmesinden önce eser sahibinin ölümü, (iii) tamamlanmış eserin alenileşmesinden sonra eser sahibinin ölümü ve (iii) eser tamamlandıktan sonra ve fakat alenileşmesinden önce eser

²⁰ Arslanlı, s. 79; Erel, s. 290; Tekinalp, s. 538; Öztan, s. 538.

²¹ Dural / Öz, s. 584.

²² Dural / Öz, s. 584.

²³ Bu konularda ayrıntı için bkz. Ateş, Mustafa (2012) Fikrî Hukukta Eser Sahipliği, Ankara.

²⁴ Öztan, s. 265.

sahibinin ölümü ihtimallerine çerçevesinde değerlendirilmek mümkündür.

Kanunda bir eserin ortaklaşa meydana getirildiği hallerde, ortak eserin sahiplerinden birinin ölümü halinde, ölenin haklarının intikaline ilişkin bir hükme yer verilmemiştir. Aşağıda birlikte eser sahipliği konusunu ele aldıktan sonra kısaca bu hususa da değinilecektir.

B. BİRLİKTE (ELBİRLİĞİ) HALİNDE ESERİ MEYDANA GETİRENLERDEN BİRİNİN ÖLÜMÜ

Mali hakların akıbetine değinmeden önce, birlikte eser sahipliğinin hukuki mahiyeti hakkında kısa bir açıklama yapmanın faydalı olacağı değerlendirilmektedir. FSEK'in 10. maddesinde düzenlenen bir eserin birden fazla kişi tarafından birlikte (elbirliği halinde) meydana getirilen eserlerin ortaklaşa meydana getirilen eserden farkı, vücuda getirilen mahsulün ayrılmaz bir bütün teşkil etmesi, yani ortak eserin aksine, kısımlara ayrılmasının mümkün olmamasıdır. Eseri meydana getiren kişilerin ortaya koyduğu ürünün kısımlara ayrılması fiilen mümkün olmadığı için; onu vücuda getirenler bu bütünlük üzerinde "birlikte eser sahibi" veya "iştirak (elbirliği) halinde eser sahibi" olarak kabul edilir. Birlikte eserler, tıpkı elbirliği mülkiyetine konu eşya gibidir; o nedenle her eser sahibi eserin adeta her bir zerresinde eser sahipliğinden doğan haklara sahiptir. Çünkü birlikte eser, çeşitli madenlerin bir pota içinde eritilmek suretiyle oluşturulan eşyaya gibidir. Dolayısıyla, bu eserin kısımlara ayrılması ve eseri meydana getiren kişilerin ona yapmış oldukları katkıların birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmesi mümkün olmaz. Nitekim kanunda birliğe adi şirket hükümlerinin uygulanması öngörülmüştür (FSEK 10/2).

Böyle bir eseri meydana getirenlerden birinin ölümü halinde, yukarıda da ifade edildiği üzere, ona ait malî hakların ne olacağı eserin tamamlanmış olup olmamasına ve alenileşmiş olup olmaması gibi ihtimaller dikkate alınarak FSEK'in 64. maddesinde özel olarak düzenlenmiştir.

1. Tamamlanması veya Alenileşmesinden Önce Eser Sahiplerinden Birinin Ölümü

Birden çok kişiden oluşan eser sahipliğinde eser sahiplerinden biri, henüz eser tamamlanmadan yahut eserin alenileşmesinden önce ölürse, onun hissesi diğerleri arasında taksime uğrar. Bunlar ölenin mirasçılara münasip bir bedel ödemekle mükellefler. Miktar üzerinde uzlaşmazlarsa bunu mahkeme tâyin eder (FSEK, 64/1). Buna göre Kanun, henüz tamamlanmamış veya alenileşmemiş bir eserle ilgili olarak, ölen eser sahibinin eser üzerindeki hakkının niteliğini dikkate alarak, bu hakkın mirasçılara intikal etmesi suretiyle birliğe katılmalarına imkân vermemiştir. Bunun yerine, ölenin payının kalanlar arasında paylaşımı ve bu suretle diğer ortakların hisselerindeki artıştan dolayı ölenin mirasçısına münasip bir bedel ödenmesi öngörülmüştür. Diğer bir ifadeyle; mirasçılardan birliğe katılmalarına imkân verilmeyecek, onlara sadece münasip bir bedel isteme hakları tanınmıştır. Burada "taksime uğrayan hisse" deyişi, tamamlanmamış eser üzerinde sözkonusu olabilecek malî nitelikteki menfaatleri ifade eder. Sağ kalanlar tarafından ödenen münasip bir tazminattan sonra, ölenin mirasçılarının eser üzerindeki malî haklarla olan münasebeti kesilir.²⁵ Ölenin payı, sözleşmede aksine hüküm yoksa ortaklıktaki payları oranında kendiliğinden diğer ortaklara geçer (TBK 634/1).

Henüz tamamlanmamış veya bulunduğu seviye itibarıyla da eser olarak korunabilir durumda olmayan bir çalışma üzerinde bir takım malî menfaatler söz konusu olsa da, manevî hakların bulunduğundan söz edilemez. Ancak, eser henüz tamamlanmadan evvel ölen eser sahibi, o ürünün bulunduğu seviyeye gelmesinde değeri parayla ölçülebilir maddî, fizikî veya fikrî katkıda bulunmuş olabilir. Dolayısıyla öldüğü zaman bu katkının karşılığı olan maddî değer mirasçılara ödenmesi tabiidir. İşin niteliği, böyle bir birliğe ölen kişinin yerine onun mirasçısının katılmasına elverişli değildir. Zira eser

²⁵ Arslanlı, s. 171; Erel, s. 291.

sahibinin yaşamış olsaydı bile esere katacağı hususiyet mahiyeti itibarıyla intikale elverişli değildir.²⁶ Ancak, ölen kişinin hâiz bulunduğu seviyede eser meydana getirme yeteneğine sahip bir mirasçı, diğer eser sahiplerinin oluruyla birliğe katılabilmelidir. Bunun için diğer eser sahiplerinin ittifakı şarttır. Zira TBK 632/1 hükmünce âdi şirketlerde ortaklığa yeni bir ortak alınması, bütün ortakların rızasına bağlıdır. Bu gibi durumlarda mirasçının birliğe bu şekilde katılımının, mirasçılık sıfatıyla değil, eseri vücuda getirenlerden biri olmak sıfatıyla olduğunun kabulü gerekir.²⁷

Henüz tamamlanmamış bir eser sözkonusu ise, hayatta kalan eser sahipleri içlerinden birinin ölümü ile birliğe devam etmek istemiyorlarsa, yani eseri tamamlamaktan vazgeçiyorlarsa, kural olarak, ölenin mirasçuları herhangi bir talepte bulunamaz.²⁸ Birliğe devam etmeme kararı verilmesi hâlinde, sözleşmede özel hükümler öngörülmemiş ise, eser sahipleri arasındaki tasfiyeye âdi şirket hükümleri uygulanır.

Tamamlanmamış bir eser de bulunduğu seviye itibarıyla FSEK hükümlerine göre himayeye mazhar bir mahiyet taşıyabilir.²⁹ Bu takdirde hayatta kalanların, ölenin FSEK 19'da belirtilen yakınlarını manevî hakları kullanabilmeleri için birliğe kabul

mecburiyeti vardır. Tamamlanmamış ve fakat bulunduğu düzey itibarıyla korunabilir olan çalışmanın hayatta olan sahipleri eser dolayısıyla herhangi bir kazanç elde etmişlerse, bu kazançtan ölenin payına düşen kısmı onun mirasçularına vermeleri ve eserin bitirilmesine devam etmeme kararını da mirasçularla birlikte almaları uygun olur.³⁰

Ölüm anında eserin ulaştığı seviye tamamlanmaya yakınsa, ölenin birlikten çıkarılmaması ve eserde onun adının da belirtilmesi gerekir.³¹ Kanunumuzda bilgisayar programının hazırlık tasarımlarının eser olarak korunması açıkça hükme bağlanmıştır (FSEK 2). Bu sebeple sonraki bir aşamada bilgisayar programı mahiyetini kazanacak hazırlık tasarımının üretimine iştirak eden bir programcının, eser tamamlanmadan evvel vefat etmesi hâlinde, birlikten çıkarılması uygun değildir. Ayrıca FSEK 15 uyarınca eserde ölenin adının da belirtilmesi gerekir. Bu hüküm, somut olayın özelliğine göre diğer eserler bakımından da kıyasen uygulanabilir.

2. Tamamlanmış Eserin Alenîleşmesinden Sonra Sahiplerinden Birinin Ölümü

FSEK 64/2 hükmüne göre; eser sahiplerinden biri eserin alenîleşmesinden sonra ölürse, diğerleri, ölenin mirasçularıyla birliği devam ettirip ettirmemekte serbesttirler. Burada sağ kalan eser sahiplerine seçimlik hak tanınmıştır. Onlar, birliğin dilerlerse mirasçularla birlikte, dilerlerse kendilerine münasip bir bedel ödeyerek mirasçılar olmaksızın devamına karar verebilirler.

Bununla beraber, taraflar arasındaki sözleşmede eser sahiplerinden birinin ölümü hâlinde birliğin mirasçularla devamı öngörülmüş ise, birliğin mirasçularla devamı için ayrıca karar alınmasına gerek yoktur. Sözleşmede hüküm olmaması hâlinde sağ kalanların birliği ölenin mirasçularıyla devam ettirebilmeleri için oybirliğiyle karar vermeleri gerekir (FSEK 64/3). Oybirliği sağlanmadığı takdirde

²⁶ Öztan, s. 546.

²⁷ Tekinalp, s. 212; Erel, s. 291.

²⁸ Öztan, s. 546.

²⁹ Yargıtay'ın bir kararında; sinema eserlerinde yönetmen, özgün müzik bestecisi, senaryo yazarı ve diyalog yazarının eserin birlikte sahibi olduğunu öngören FSEK 8/3. hükmüne işaretlenen bir TV filmiyle ilgili kararında şu ifadelerle yer verilmiştir: "Kural olarak telif ücretine hak kazanılması için eserin tamamlanmış ve teslim edilmiş olması gerekir. Bazı hallerde, eser tamamlanmamış olsa bile şayet belli bir düzeye gelmiş ve sahibinin hususiyetini taşıyorsa, bu takdirde FSEK 1/B ve 5. maddesi anlamında 'eser' olarak kabul edileceğinden; eser sahiplerinden olan yönetmen de telif ücretine hak kazanacaktır. O halde, bilirkişilerden sıfatı itibarıyla az önce açıklanan hususlarda ek mütalaa istenilerek, davacının çekimlerini yaptığı ve tamamlanmamış olan üçüncü bölüm incelenerek; belli bir düzeye gelip gelmediği ve bu düzey itibarıyla yönetmen davacının hususiyetini taşıyıp taşımadığı saptandıktan sonra bu bölüm için telif ücretine hükmedilmesi gerekir." (Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, T: 3.2.2006, E: 2005/354, K: 2006/915).

³⁰ Tekinalp, s. 212; Öztan, s. 546-547.

³¹ Tekinalp, s. 213.

birliğin mirasçılarla devamına imkân yoktur. Ancak taraflar, FSEK 10/2 uyarınca birliğin devamına muhalefet edenin iradesine kaim olmak üzere mahkemen karar alarak birliğin devamını sağlayabilirler. Çünkü bu karar birliğin yönetimine ilişkin alelade bir işle ilgili olmayıp, birlik statüsünün devamına ilişkin hayatî bir karardır.³²

Birliğe mirasçılarla devam kararı veren eser sahipleri, onlardan birliğe karşı haklarını kullanmak üzere bir temsilci atamalarını isteyebilirler. Temsil yetkisi, malî haklar üzerinde tasarruf mahiyetinde bir işlem niteliğini taşımadığı için, FSEK 52 uyarınca yazılı şekle bağlı değildir. Mirasçılar birlik nezdinde temsil eden kişinin yetkisi esere ilişkin malî haklara inhisar eder. Manevî haklar mirasçılara miras hukuku kurallarına göre intikal etmez. Bu sebeple birlik nezdinde bu hakları kullanma yetkisi mirasçılara değil FSEK 19'da belirtilen kişilere aittir. Bunun sonucu olarak denilebilir ki; FSEK 19'da belirtilenler arasında yer almayan mirasçılarının temsilcisi konumunda olan kişinin manevî haklara ilişkin temsil yetkisi yoktur.

Birliğin mirasçılarla devam etmemesi yönünde karar verilirse, ölene ait malî haklar diğer eser sahipleri arasında taksim olunur. Bunun karşılığında, birliğe devam eden eser sahipleri tarafından ölenin mirasçılara münasip bir bedel ödenmesi gerekir (FSEK 64/4). Taraflar uzlaşamazlarsa tazminatın miktarına mahkemece karar verilir (FSEK 64/1). Manevî haklar ise, birliğe ölenin mirasçılarını olmaksızın devam yönünde karar alan eser sahipleri ile ölenin haklarını kullanma konusunda FSEK 19'a salahiyyetli olan kişilerle birlikte kullanılır.

3. Tamamlanmış Eserin Henüz Alenileşmesinden Önce Eser Sahibinin Ölümü

Eser tamamlanmış olup da henüz alenileşmeden evvel eser sahiplerinden birinin ölümü hâlinde hangi prensibin geçerli olacağı hususu Kanunda muğlak bırakılmıştır. Gerçi FSEK 64'ün

ilk fıkrası hükmü, eser sahiplerinden birinin eserin alenileşmesinden önce ölmesi ihtimalini de içerecek şekilde kaleme alınmıştır.

Ancak bu hükmün, tamamlanmış olduğu halde alenileşmesinden evvel sahiplerinden biri ölen eserler bakımından uygulanması hakkaniyete uygun değildir. Çünkü bir eser tamamlanmadan evvel FSEK anlamında malî ve manevî hakların konusunu oluşturmasa da, tamamlanmış bir eser bu hakların konusunu teşkil edebilir. Eser sahibinin mirasçılarının eser üzerindeki menfaatlerden dışlanması kabul edilemez.

Bu sebeple, baştan sona kadar ölenin de fikrî mesaisiyle tamamlanmış bir eser, ölüm hâdisesinden sonra alenileştirildiği takdirde, ölenin payı diğerleri arasında taksim olunarak mirasçılar birlikte dışlanamamalıdır. Böyle bir eser alenileşmiş hükmünde sayılarak,³³ FSEK 64/2 uyarınca hayattaki eser sahiplerinin birliği ölenin mirasçılarıyla sürdürüp sürdürmeme konusunda tercih haklarının bulunduğu kabul edilmelidir.³⁴

C. BİR ESERİ ORTAKLAŞA (MÜŞTEREK) MEYDANA GETİRENLERDEN BİRİNİN ÖLÜMÜ

Eserin ortaklaşa meydana getirilmesine ilişkin hususlar FSEK'in 9. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre ortak eser birden fazla kişi tarafından kısımlara ayrılabilir şekilde meydana getirildiği için, böyle bir eserin meydana getirilmesine katkı veren herkes, kendisi tarafından vücuda getirilen kısmın sahibi sayılır. Ortak eseri oluşturan her bir kısmın diğer kısımlardan bağımsız olarak değerlendirilmesi mümkündür. Zira kısım kendi başına hukuken "eser" olma vasfına sahiptir. Böyle bir eseri meydana getirenler kendilerinin mahsulü olan kısım üzerinde, paylı mülkiyete konu bir mal üzerinde her bir paydaşın sahip olduğu benzer yetkilere sahiptir.

³³ Tekinalp, s. 212-213; Öztan, s. 547. Aksi görüş, Arslanlı, s. 171.

³⁴ Erel, s. 291.

³² Erel, s. 291.

Kısımlara bölünmesi mümkün bir eseri ortaklaşa meydana getirenlerden birinin ölümü halinde, ortak eser üzerindeki malî hakların akıbeti hususunda kanunda bir hükme yer verilme gereği duyulmamıştır. Zira bu tür eserlerde eser sahiplerinden herbiri kendi meydana getirdiği kısım üzerinde eser sahipliğinden doğan her türlü hakka sahip olup, kendi payı üzerinde aksine anlaşma yoksa dilediği gibi tasarrufta bulunabilir. Bu konuda FSEK 9 hükümleri uygulanır. Eser sahiplerinden biri ölürse ona ait kısım üzerindeki malî haklar, bir eseri tekbaşına meydana getirmiş kişinin ölümü hallerinde olduğu gibi ölenin mirasçılara geçer. Mirasçılar, ortak eserin müteveffa eser sahibi tarafından meydana getirilen kısmı üzerinde, ortak eserin diğer kısımlarının sahiplerinden bağımsız olarak tasarrufta bulunabilir. Ancak eser sahipleri aralarındaki ilişkileri daha önceden sözleşme ile belirlemişler ise, mirasçılar da kural olarak bu ortaklık sözleşmesiyle bağlıdır. Örneğin ortak eseri oluşturan kısımların beş yıl süreyle ortak eserden bağımsız olarak yayımlanamayacağı kararlaştırılmış ise, mirasbırakanın bu taahhüdüyle mirasçılar da bağlıdır. Ortaklık süresi dolduktan sonra mirasçılar, ortak eserin muris tarafından meydana getirilen kısmına ilişkin malî haklar üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabilirler.

Bir eseri ortaklaşa meydana getirenler arasında aksi kararlaştırılmamış ise, kural olarak, ortaklık koruma süresi doluncaya kadar devam eder. O nedenle ortak eserin diğer sahipleri ölenin mirasçılarında FSEK 9 hükümlerine göre özellikle bütün eserin değiştirilmesi veya yayımlanması gibi tasarruflara katılmalarını isteyebilirler. Mirasçılar ortak eserle ilgili bu türden işlemlere iştirakten kaçındıkları ve bu kaçınmak için de haklı sebeplerinin olmadığı durumda, ortak eserin diğer sahipleri FSEK 9/2 uyarınca gerekli müsaadeyi sağlamak için mahkemeye müracaat edebilir.

Mirasçılarla diğer eser sahiplerinin eser ortaklığının devamı halinde, eser sahipleri mirasçılarının ortaklığa karşı haklarını kullanabilmeleri için bir temsilci tayin etmelerini isteyebilirler

(FSEK 64/3). Bu şekilde atanan temsilci hukuki niteliği ve fonksiyonları itibarıyla TMK 640'ta sözü edilen tereke temsilcisi gibidir. O nedenle mirasçılarının ortak eserle ilgili malî hakları konusunda yapacak muameleler için mirasçılarının kararını almaya mecburdur (FSEK 65).

VI. MİRAS AÇILDIĞINDA ÜÇÜNCÜ KİŞİLERDE BULUNAN MALÎ HAKLARIN DURUMU

A. GENEL OLARAK

Eser sahibi ölmeden evvel, sahip olduğu malî haklarla ilgili çeşitli hukuki muameleler yapmış olabilir. Bu muamelelerin eser sahibinin ölümünden sonra hüküm doğurması sözkonusu ise, bunlara ölüme bağlı tasarruf denilir. Bu tasarruflar, eser sahibinin ölümü ile hüküm ve sonuçlarını doğurur. Vasiyeti tenfiz memuru tayini, mirasçı atanması, muayyen mal vasiyeti gibi hukuki işlemler ölüme bağlı tasarrufun örneklerini oluşturur. Buna mukabil, eser sahibinin ölmeden evvel yapmış olduğu malî haklarla ilgili öyle bazı hukuki muameleler vardır ki, bunlar da o hayatta iken hüküm ve sonuçlar doğurmaya başlamış olabilir. Bu türden hukuki işlemlere de sağlararası muameleler denilir.

Sözgelimi, bir eser üzerindeki malî hakların tamamı veya bir kısmı, eser sahibince süre, yer ve muhteva itibarıyla mahdut veya gayrimahdut, karşılıklı veya karşılıksız olarak başkalarına devredilmiş ya da bu haklar üzerindeki sadece kullanma salahiyeti de diğer bir kimseye bırakılmış olabilir (FSEK 48). Bu türden hukuki işlemler, aksi kararlaştırılmamış ise, tamamlanmalarından itibaren hüküm ve sonuç doğurur. Taraflar sözleşme ile taahhüt ettikleri edimleri, sözleşmede öngörüldüğü gibi ifaya mecburdur. Dolayısıyla bu hukuki işlemler eser sahibi hayatta iken hükümlerini icraya başlamış olur. Kural olarak eser sahibinin ölümü, bu nevi hukuki işlemlerin sona ermesini gerektirmez. Ancak ölen eser sahibi, böyle hukuki işleme taraf olma sıfatını kaybeder.

Eser sahibi öldüğünde, onun eser sahipliği sıfatı ve bu sıfatından kaynaklanan manevî hakları kural olarak sona erer. Buna mukabil malî hakları ve sair mameleki nitelikteki özel hukuk ilişkileri mirasçılara geçer.

Malî haklar eser sahibinin şahsına bağlı değildir. O nedenle eser sahibinin hayatta iken tesis ettiği malî haklara dair hukuki ilişkilerinin tamamı, tıpkı malî hakların kendisi gibi, mirasçılara intikal eder. Böylece artık terekeye dâhil olan bu hukuki ilişkilerde ölen eser sahibinin yerini miras şirketi alır. Eser sahibinin halefi olarak mirasçılar, istisnaları olmakla birlikte, onun hayatta iken tesis etmiş olduğu hukuki ilişkinin tarafı haline gelir. Bunun için bir irade beyanında bulunmalarına gerek yoktur.

Aşağıda eser sahibinin ölümünün, hayatta iken yaptığı bu türden sözleşme ve tasarruflar üzerindeki etkileri, hakların devri ve haklar üzerinde kullanma yetkisi (ruhsat-lisans verilmesi) tanınması bakımından ayrı ayrı ele alınacaktır.

B. DEVREDİLMİŞ HAKLAR BAKIMINDAN

Eser sahibi, eseri üzerindeki malî haklarının tamamını veya herhangi birini süre, yer ve muhteva itibarıyla sınırlı veya sınırsız olarak devretmiş olabilir (FSEK 48/1). Diğer bir deyimle burada malî hakkın cevheri üzerinde bir tasarruf söz konusu olmakta, yani hakkın kendisi devre konu edilmektedir. Bu suretle devredilmiş haklar, hak sahibinin mülkiyetinden çıkıp, devralanın mülkiyetine dâhil olur. Devre konu olan malî hak veya haklar için eğer süre, yer ve muhteva bakımından bir tahdit öngörülmemiş ise, bu haklar artık mürisin sağlığında mamelekenden kesin olarak çıkmış demektir. Bu durumda, miras hukukundan kaynaklanan mahfuz hisseye dair haklar ve yetkiler saklı kalmak kaydıyla, eser sahibinin ölümünde mirasçılara intikal edecek malî hak yoktur.

Ancak, eser sahibinin malî haklarının bu şekilde sona erebilmesi için süre, yer ve muhteva itibarıyla herhangi bir sınırlama olmaksızın devre-

dilmiş olması ve bu konudaki sözleşmenin şekil ve muhtevası itibarıyla FSEK 52 hükümlerine uygun olarak yapılmış olması gerekir. Aksi hâlde, yani taraflar arasında süre, yer ve muhteva itibarıyla malî hakların devrini öngören bir sözleşme yazılı olarak yapılmamış ve bu sözleşmede eser üzerindeki hangi hakların ne kadar süreyle ve kapsamda devredildiği tek tek belirtilmemiş ise, eser sahiplerinin mirasçılara, sözkonusu devrin geçersizliğini ileri sürebilirler. Nitekim Yargıtay benzeri bir davada mirasçılarının talebini haklı bulmuştur.³⁵

Eser sahibi malî hakların tamamını veya onlardan birini süre, yer veya muhteva itibarıyla sınırlayarak devretmiş ise, malî haklar mirasçılara bu tahditlerle birlikte intikal eder. Buna göre meselâ eser sahibi eser üzerindeki malî hakların tamamını veya onlardan birini 20 yıl süreyle diğer bir kimseye devretmiş ve bu arada eser sahibi de ölmüş ise, 20 yıllık süre dolduktan sonra devre konu hak veya haklar mirasçılara avdet eder. Mirasçılar bu şekilde kendilerine intikal eden haklar üzerinde bakiye koruma süresince (50 yıl) tasarrufta bulunabilir.

Keza, eser sahibi malî hakkın devrini yer veya muhteva bakımından da sınırlayarak devretmiş olabilir. Sözgelimi bir yazar kitabın yurtiçinde yayın hakkını mahfuz tutarak, yurt dışında yayın hakkını başka bir kişiye devretmiş olabilir. Aynı şekilde bu kitabın Türkçede yayın hakkını saklı tutarak İngilizce yayın hakkını bir kimseye, Fransızca yayın hakkını da başka bir kimseye devredebilir. Bir sinema eseri sahibi, eserin sinema salonlarında gösterilmesi yetkisini bir film şirketine devredip, televizyonda yayınlanması yetkisini de uhdesinde tutmuş olabilir. Bunun gibi, yer ve muhteva bakımından tahditli olan malî haklar, sözkonusu tahditlerle birlikte mirasçılara intikal eder. Bu tür tahditler için süre öngörülmemiş ise, bu süre koruma süresinin bitiminden (eser sahibinin ölümünün üzerinden geçecek 70 yıldan) evvel dolduğu takdirde, malî haklar bu tarihten itibaren tahditlerden arınmış olarak mirasçılara intikal eder ve onlar da

³⁵ Yargıtay 11. Hukuk Dairesi, T: 15.7.2005, E: 2004/10681, K: 2005/7713.

bakiye koruma süresi boyunca bu hakların KUL-LANMA süjesi olurlar.

C. DEVREDİLMİŞ YETKİLERİ (RUHSAT-LİSANS) BAKIMINDAN

Eser sahibi ölmeden evvel malî hakkın cevherini devretmek yerine, bu haklardan biri veya tamamı üzerinde üçüncü kişilere sadece kullanma salahiyeti vermiş olabilir. Kanunumuzda bu tür hukukî işlemlere “ruhsat ” denilmiştir (FSEK 48/2). Uygulama ve öğretide malî hakların kullanılması yetkilerine “lisans ” da denilir. Kanunda ruhsat, malî hak sahibinin başkalarına da aynı ruhsatı vermesine mâni değilse “basit ruhsat”, yalnız bir kimseye mahsus olduğu takdirde “tam ruhsat” olarak tanımlanmıştır. Kanun veya sözleşmeden aksi anlaşılmadıkça her ruhsat basit ruhsat sayılır. Basit ruhsatlar hakkında hâsılat kirasına, tam ruhsatlar konusunda ise intifa hakkına dair hükümler uygulanır (FSEK 56).

Buna göre eser sahibi ölmeden evvel eser üzerinde üçüncü kişilere ruhsat tanımış ise, onun ölümüyle birlikte eser üzerindeki malî haklar terekeye dâhil olarak mirasçılara intikal eder. Ancak bu intikal ruhsatla kayıtlı olarak gerçekleşir. Diğer bir deyimle, eser sahibinin ölümü malî haklar üzerinde üçüncü kişilere tanınmış kullanma yetkisini sona erdirmez. Eğer ruhsat belirli bir zaman, yer ve muhteva itibarıyla sınırlanmış ise, intikal bu sınırlamaları ortadan kaldırmaz. Eser sahibinin tarafı olduğu sözleşmeyle girdiği taahhütler, mirasçıları da bağlar. Meselâ eser sahibi musiki eserinin umumi mahallerde temsili için bir icracı sanatçıya üç yıl süreyle münhasır (tam) ruhsat tanımış ise, mirasçılar başka bir sanatçıya bu süre zarfında eserin umumi mahallerde temsili yetkisini veremezler. Aynı şekilde eser sahibi tiyatro eserinin İstanbul’da temsili yetkisini sadece T tiyatro işletmesine devretmiş ise, mirasçılar sözkonusu eserin İstanbul ilinde temsili için başka bir işletmeye lisans veremezler; ancak İstanbul dışındaki mahaller için böyle bir işlemi yapmakta serbesttirler.

SONUÇ

Bir edebiyat ve sanat eserini vücuda getiren kişiye hukuken tanınmış manevî malî haklar, eser sahibinin ölümüyle birlikte ona ait diğer malvarlığı değerleri gibi mirasçılara intikal eder. Ayrıca malî hakların ölüme bağlı tasarruflara konu edilmesi de mümkündür. Malî haklar eser sahibinin mirasçlarına TMK’nın miras hukuku hükümleri çerçevesinde geçer. Malî hakların mirasçılara intikali, kural olarak, murisin taşınır veya taşınmaz sair mameleki varlık değerleri ile aynı kurallara tabidir.

Ancak, eser üzerindeki malî haklar, taşınır veya taşınmaz bir mal üzerindeki mülkiyet hakkı gibi sınırsız bir korumadan yararlanamaz. Zira bu haklar kural olarak eser sahibi vefat ettiği tarihten itibaren 70 yıl daha korunur. Bu süre dolduğunda insanlık âleminin serbestçe yararlanabileceği bir değere dönüşür. Tüm insanlar, eser sahibinin manevî haklarını ihlal etmemek kaydıyla, herhangi bir kişi veya kurumda izin veya icazet almaksızın ve bir ücret ödemek zorunda olmaksızın eserden istifade eder.

Eser birden fazla kişi tarafından meydana getirilen bir eser mahiyetinde olup da, onu vücuda getirenlerden biri ölürse, eser üzerinde ölene ait hakların mirasçılara ne şekilde intikal edeceği, FSEK’te özel olarak düzenlenmiştir (FSEK 64). Buna göre eseri birlikte vücuda getirenlerden biri, eserin tamamlanmasından yahut alenişmesinden önce ölürse hissesi, diğerleri arasında taksime olunacaktır. Ancak ölenin hissesini paylaşanlar, ölenin mirasçlarına münasip bir bedel ödemekle yükümlüdürler. Miktar üzerinde uzlaşamazlarsa bunu tayin için mahkemeye müracaat olunabilir. Eseri birlikte vücuda getirenlerden biri eserin alenişmesinden sonra ölürse diğerleri, ölenin mirasçılarıyla birliği devam ettirip ettirmeme konusunda seçimlik hakka sahiptirler. Ortaklığın mirasçılarla devamına karar vermeleri halinde, sağ kalan eser sahipleri mirasçılardan birliğe karşı haklarının kullanılmasında bir temsilci tayinini talep edebilirler. Ortaklığın mirasçılarla devamına karar verilmediği takdirde, ölenin hissesi,

onun mirasçlarına münasip bir bedel ödenmesi kaydıyla, diğerleri arasında taksim edilir.

Birden ziyade kişi tarafından vücuda getirilen eserin kısımlara ayrılması mümkünse, eseri meydana getirenlerden herbiri meydana getirdiği kısmın sahibidir. O nedenle böyle bir eserin sahiplerinden biri öldüğünde, onun meydana getirdiği kısım üzerindeki malî haklar, tek kişinin meydana getirdiği malî hakların intikali gibi, ölenin mirasçlarına geçer. Kural olarak malî haklar mirasçılarca serbestçe kullanılır. Taraflar arasında sözleşme varsa ortaklık ilişkisi ve haklar konusunda sözleşmeye göre hareket edilir. Diğer eser sahipleri ortak eserin değiştirilmesi veya yayımlanması için ölenin mirasçılarının iştirakini talep edebilirler. Katılmamaları halinde mahkemeden müsaade istenebilir.

Hukuk düzeni, eser sahibi veya mirasçılarına kendilerine kanunen tanınan malî hakları süre, yer ve muhteva itibarıyla mahdut veya gayrimahdut, karşılıklı veya karşılıksız olarak başkalarına devredilme ve malî hakların sadece kullanma salâhiyeti de diğer bir kimseye bırakılabilme imkânı vermiştir. Birinci halde malî hakkın “devri” ikinci halde “ruhsat” veya “lisans” verilmesinden söz edilir. Eser sahibi hayatta iken eser üzerindeki malî hakkını veya ruhsatı, belirli bir süreyle devrettikten sonra ölmüş ise, bu haklar sözleşmeden öngörülen süre dolduktan sonra mirasçılara avdet eder. Mirasçılar, eser üzerindeki koruma süresi doluncaya kadar, tıpkı eser sahibi gibi, malî haklar üzerinde tasarrufta bulunabilir. Koruma süresi dolduktan sonra artık bu haklar kamuya ait olur. Mirasçılarının dışındaki kişiler de tıpkı onlar gibi bu haklardan yararlanabilir.

KAYNAKÇA

- Aslanlı**, Halil (1954) Fikri Hukuk Dersleri II-Fikir ve Sanat *Eserleri*, İstanbul.
- Ateş**, Mustafa (2012) Fikrî Hukukta Eser Sahipliği, Ankara.
- Ateş**, Mustafa (2003) Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Hakların Kapsamı ve Sınırlandırılması, Seçkin, Ankara.
- Ayan**, Mehmet (2002) Miras Hukuku, Konya.
- Ayiter**, Nuşin (1981) Hukukta Fikir ve Sanat Eserleri, Ankara.
- Dural**, Mustafa / **Öz**, Turgut (2019) Miras Hukuku, İstanbul.
- Erel**, N. Şafak (2008) Türk Fikir ve Sanat Hukuku, 3. Bası, Ankara.
- İnan**, Ali Naim / **Ertaş**, Şeref / **Albaş**, Hakan (2006) İnan Türk Medeni hukuku-Miras Hukuku, 6. Baskı, Ankara.
- Kılıçoğlu**, Ahmet M. (2018) Miras Hukuku, Ankara.
- Kocayusufpaşaoğlu**, Necip (1987) Miras Hukuku, 3. Bası, İstanbul.
- Merdivan**, Fethi (2014), 'Manevi Hakların Eser Sahibinin Ölümünden Sonra Kullanılması ve Yakınların Dava Hakkı (Konuyla İlgili Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi)', Fikri Mülkiyet ve Rekabet Dergisi, S: 1, s. 94-144.
- Öztan**, Fırat (2008) Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku, Ankara.
- Tekinalp**, Ünal (2012) Fikri Mülkiyet Hukuku, 5. Baskı, İstanbul.
- Yarsuvat**, Duygun (1984) Türk Hukukunda Eser Sahibi ve Hakları, 2. Baskı, İstanbul.
- Yavuz**, Levent / **Alıca**, Türkay / **Merdivan**, Fethi (2011) Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Yorumu, C. II, Ankara.
- Yavuz**, Levent (2007), 'Eser Sahibinin Eserini Kamuya Sunma Hakkı (FSEK Mad. 14) ve Manevi Hakların Üçüncü Kişiler ve Eser Sahibinin Yakınları Tarafından Kullanılması (FSEK Mad. 19)', Yargıtay Dergisi, S: 1-2, C: 33, sh. 59-70.